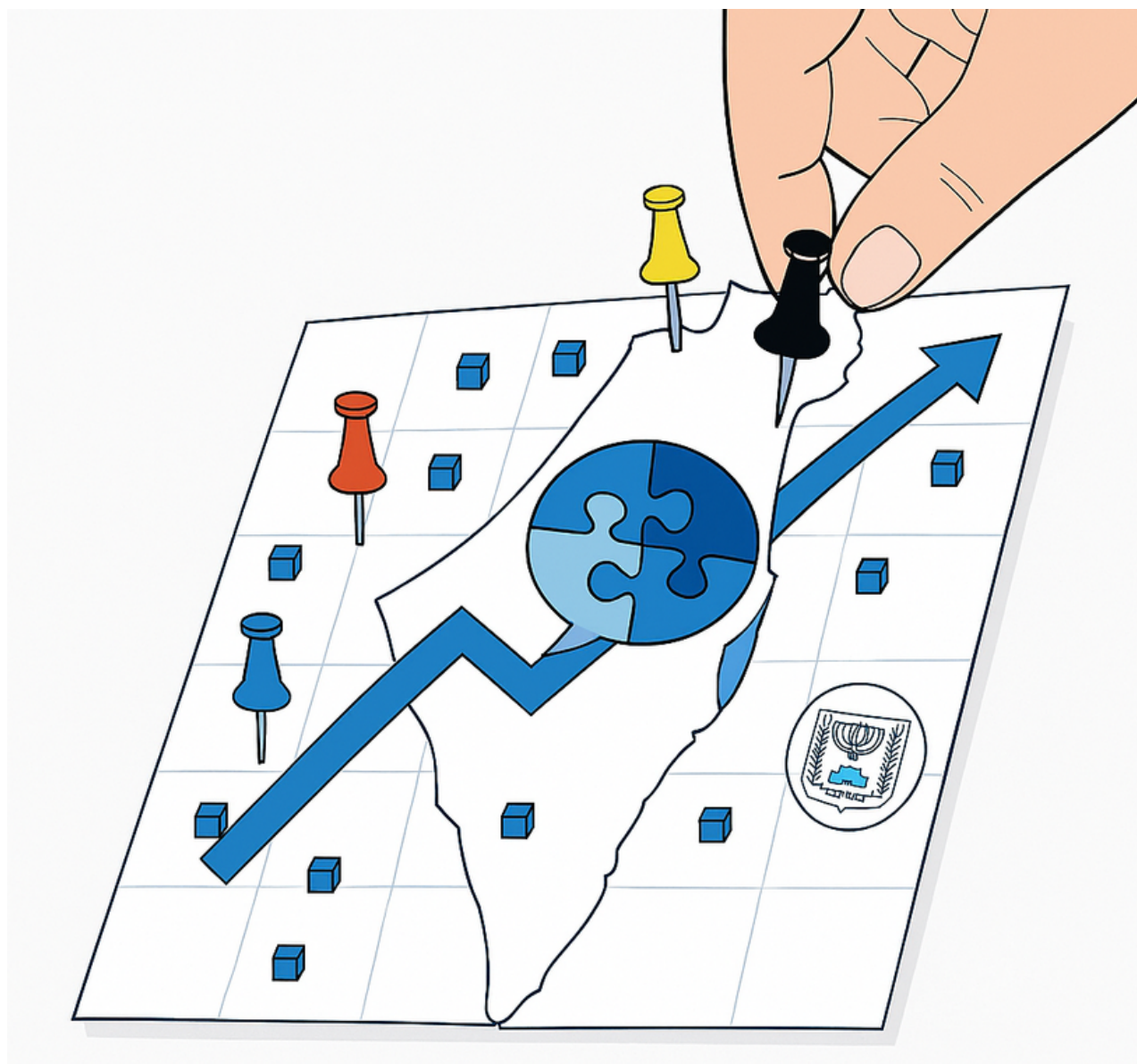

תוכנית

רצון העם

חוזרים לדמוקרטיה של קונצנזוס - ממשבר ליציבות ומקיטוב לאחדות

ברק בן יעקב

רקע - למה?

קשה לחשוב על מדינה אחרת שבה כל כך הרבה גופים, עמותות, מכוני מחקר ויחידים כותבים ומפרסמים תוכניות מפורטות לפתרון המשבר החברתי-פוליטי. התחושה היא של שליחות אמיתית – רעיונות נכתבים ונבדקים מתוך אמונה שניתן וצריך לתקן. וההגינות מחייבת – גם אני, קצין מודיעין במיל', איש הייטק עם התנסויות בשדה החברתי והפוליטי, ואזרח מהשורה, הייתי מאלה שניסחו תוכנית הוליסטית, שלדעתי, הייתה מביאה לפתרון המשבר העמוק שאנו חווים, על כל היבטיו.

אבל יש בעיה מהותית: כל הכוונות הטובות, הרעיונות המבריקים והתוכניות היצירתיות – לא מתממשים. רוב הציבור כלל לא נחשף אליהן, והמערכת הפוליטית רק הולכת ומקצינה. הפער בין שיח הרעיונות לבין המציאות הפוליטית – הולך וגדל, דווקא בסוגיות הבוערות ביותר.

אך בשנים האחרונות, וביתר שאת מאז ה־7 באוקטובר 2023, הפערים שבתוכנו חדלו מלהיות שאלה פוליטית והפכו לאיום אסטרטגי. כולנו משלמים את המחיר הכבד של מדינה שאיבדה את היכולת להגיע להסכמות בסיסיות. נדמה שאיננו רחוקים מהרגע שבו אחד החלקים בחברה הישראלית יחליט שהוא פשוט לא ממשיך. לא כמחאה, אלא כהחלטה קיומית. וזה יהיה רגע שובר שוויון – הרגע שבו מתפרקת הברית ההיסטורית שהחזיקה אותנו יחד כעם וכמדינה, ואני מאמין שזה גם הרגע שבו כולנו נבין: ללא תיקון יסודי, לא ניתן יהיה להמשיך.

ניתן להאשים גורמים רבים, אולם עובדה אחת בולטת: על אף שמרבית הציבור מצהיר על רצונו באחדות ואיזון בנושאי מדיניות [1][2], המשחק הפוליטי מתנהל הפוך. במשחק זה יש שני גושים עיקריים, שכל אחד מהם רואה ב"הבאת שלטון" יעד עליון – גם במחיר דריסת הצד השני.

ישראלים רבים, משני הגושים העיקריים במפה הפוליטית, מאמינים שאם רק "אנחנו" נהיה בשלטון – המדינה תחזור לתפקד, תתייצב, ותשגשג. צד אחד תולה תקווה בדמות סמכותית שתצליח להרכיב קואליציה, באנשים טובים שיכנסו לפוליטיקה ויצליחו לשחזר את הסדר הישן – "אולי לא היה מושלם, אבל התמודדנו", הם אומרים, "היו כללי משחק ברורים והמדינה תפקדה". מנגד, הצד השני סבור שחוקי המשחק הקיימים אינם מייצגים אותו, ושדווקא שליטה מלאה מצד "המחנה שלנו", בלי "הפרעות", תאפשר לשנות את כללי המשחק ולהגשים את החזון שלו למדינה. בשני המקרים נקודת המוצא זהה: רק "אנחנו" יכולים להציל את המצב. [3] [4] [5]

ונבחרי הציבור, במקום לאזן את התחושות הללו, מגבירים ומעצימים אותן – לעיתים מתוך אינטרס, לעיתים כחלק בלתי נפרד מהשיח הפוליטי עצמו.

זהו המתח המובנה במערכת הפוליטית שלנו: כל מערכת בחירות הינה תחרות שבה כל צד שואף לנצח – לא רק פוליטית, אלא זהותית. המטרה היא לא רק למשול, אלא להביס את המחנה שמנגד. עד כאן בטוח שלא הפתעתי אתכם, אתם תגידו, ובצדק, זה המשחק הפוליטי.

אך צריך לשאול בכנות: האם זהו באמת המשחק הפוליטי היחיד האפשרי? והאם הוא מוביל לתוצאה הרצויה – לחוסן לאומי, לניהול אפקטיבי, לאמון ציבורי? או שמא אנחנו ממשיכים לשחק לפי כללים שכבר לא משרתים את המטרה?

כי יש במשחק הזה סתירה מהותית: לא ניתן לשאוף לתפיסה ממלכתית מאחדת וב־בזמן להתנהל לפי עקרונות של הכרעה חד־צדדית. פוליטיקה שנשענת על תפיסה של "המנצח לוקח הכל" ושל משחק סכום אפס-לא יכולה לייצר קרקע לקונצנזוס – אלא רק להעמיק את הקרע.

וככל שהקרע מעמיק, גוברת התחושה שאי אפשר עוד לגשר. "אולי כבר עברנו את נקודת האל־חזור", יש שאומרים. אולי הפערים עמוקים מדי, הזהויות שונות מדי, ואין באמת דרך לייצר קשר בין "אנחנו" ל"הם". כל מחנה מתכנס בתוך עצמו, מקשיב רק לדוברים מטעמו, פוסל אוטומטית את הצד השני. יש מי שמציעים הפרדה גיאוגרפית; אחרים פשוט בוחרים לעזוב.

אך כאמור, לצד התחושות הקשות, המחקרים והסקרים מצביעים על עובדה עקבית: רוב הישראלים, מכל הקבוצות, רוצים להמשיך לחיות כאן – יחד. זוהי נקודת האחיזה שממנה יצאתי לבחון את הבעיה לעומקה, ותהליך המחקר שעשיתי הוא שהוביל לגבש את ההצעה המפורטת כאן.

ככל שהעמקתי במחקר, התברר לי שהמציאות הישראלית איננה יוצאת דופן. דמוקרטיות בכל העולם – מטראמפ בארה"ב ועד מודי בהודו. בברזיל, גרמניה, בצרפת, איטליה, הונגריה, פולין ואפילו סרביה שהצליחה להשתחרר מעולו של מילושביץ' וכיום חווה משבר בראשות הנשיא ווצ'יץ' – מתמודדות עם אותו תהליך: משבר פוליטי עמוק, קיטוב חברתי, והתפוררות של ההסכמה הציבורית. זה לא מקרי – זה סימפטום עולמי.

על כן, רעיונות של היפרדות בין מגזרים או של הגירה למדינה "שקטה יותר" נראים מפתים – אך שגויים. בריחה אינה פותרת את מה שמתרחש בכל מקום.

אבל זו אינה גזרת גורל. כבן של מהנדס, שלימד אותי ואת אחיי שלכל בעיה סבוכה יש פתרון, וכאוטוידידקט שחי, קורא ולומד פוליטיקה מגיל צעיר, החלטתי לחקור בעצמי אילו מדינות משגשגות ויציבות פוליטית גם באקלים הפוליטי הסוער של ימינו. אם יש כאלה, חשבתי לעצמי, ניתן לנתח מה גורם להן להיות כך וללמוד מהן דברים שיעזרו לנו לפתור את בעיותנו כאן.

לשמחתנו, ישנן מדינות שמוכיחות שזה אפשרי. הניתוח שלי העלה תבנית שחוזרת על עצמה במספר מדינות – משווייץ, דרך צפון אירלנד, אורוגוואי, בוטסוואנה ועד איחוד האמירויות – כולן שונות זו מזו בתרבות, בגודל ובמבנה אך גם חולקות לפחות אחד משני מאפיינים מרכזיים. אלה הם שמאפשרים להן להתמודד עם קיטוב, לשמור על חוסן חברתי-פוליטי ולשגשג גם בתקופה של טלטלות עולמיות.

המאפיין הראשון הוא קיומו של **ערוץ ישיר, ממוסד ורציף בין הציבור לנבחריו גם בין מערכות הבחירות**. בין אם מדובר בדמוקרטיה ישירה המאפשרת יוזמה של משאלי עם, ובין אם במנגנוני הנהגה מסורתיים, עצם קיומו של ערוץ כזה יוצר בהירות באחריות המוסדות הפוליטיים. מחקרים מראים כי בהירות זו יוצרת תמריץ עבור נבחר הציבור לנהוג באחריות, לפעול למען כלל הציבור, לקדם מדיניות ולקיים את הבטחותיהם. [6]

המאפיין השני הוא יישום **דמוקרטיה של קונצנזוס** ** (consensus democracy), במקום דמוקרטיה רובנית (democracy majoritarian). דמוקרטיה זו מתבטאת הן במנגנוני **שיתוף כוח** *** (Power-Sharing), שבמסגרתם משתלבים בשלטון נציגים מהמחנות הפוליטיים הגדולים – שמרנים וליברלים, מנהיגים מסורתיים לצד נבחר הציבור שנבחרו באופן דמוקרטי או מפלגות משני צידי המתרס – והן במנגנוני קבלת החלטות ותרבות פוליטית המחייבים את נציגי הציבור לעבוד יחד לטובת כלל הציבור מתוך **חתיירה להסכמה כללית (קונצנזוס)**, ולא באמצעות הכרעות חד-צדדיות.

קיומם של שני אלה – שיתוף כוח וחתיירה לקונצנזוס – מביא ל**לגיטימציה של המערכת הפוליטית, במיוחד בחברות משוסעות** [7], ומחקרים מוכיחים שמידה גבוהה יותר של לגיטימציה פוליטית פנימית מתואמת באופן חיובי עם שגשוג כלכלי. [8]

במילים אחרות, חרף ההאשמות הרווחות כלפי פוליטיקאים כאלה ואחרים, כלפי בג"ץ, הרשתות החברתיות, התקשורת, מערכת החינוך ואף כלפי שיטת הבחירות [9] – ממצאי המחקר חושפים תמונה אחרת: הבעיה שלנו נעוצה בשני גורמים שונים לחלוטין. הראשון שבהם הוא **המחסור בערוץ ישיר, מוסדר ומתמשך בין הבוחרים לנבחרים**, ערוץ המאפשר אחריות ובהירות גם בין בחירות לבחירות.

והשני הוא **אופן הרכבת ופירוק הממשלה בישראל**. מה שנראה כפרט טכני ושקוף מתגלה כגורם המרכזי שמדרדר את המערכת הפוליטית למאבק כולל שבו ניצחון שווה שליטה מוחלטת והחלטות חד-צדדיות, והפסד פירושו הדרה מוחלטת. במבנה רובני כזה בו הממשלה והרוב בפרלמנט הם בעלי סמכויות כמעט בלתי מוגבלות, לא קיימים לא שיתוף כוח ולא חתיירה לקונצנזוס.

* למתעניינים, ניתוח מפורט של מקרי הבוחן מופיע במסמך השאלות והתשובות.

** המונח הרשמי של האקדמיה ללשון עברית הוא "דמוקרטיה מִסְכָּמִית", אך בחרתי להשתמש במונח "דמוקרטיה של קונצנזוס" ובתיאור "הסכמי" במקום "מִסְכָּמִי" שהם, לטעמי, ברורים ונגישים יותר לקהל הרחב.

*** גם כאן העדפתי להשתמש במונח ברור יותר מהמונח הרשמי – "שיתוף עוצמה".

מבלי לעצור לתהות על כך, קיבלנו כמובן מאליו את הרעיון ששיטת הממשל הפרלמנטרית הרובנית, כמו זו שלנו, מתנהלת כמו תחרות ספורט: "הקבוצה" הגדולה ביותר מקבלת את המנדט להרכבת הממשלה המאפשר לה ללכת ולחלק את מנעמי השלטון לשותפות הקואליציוניות, או במילותיו של אריאל שרון ז"ל – "למרוח אותן בדבש". [10]

אך כאן טמון ההבדל המהותי: בניגוד לספורט, שבו הניצחון מסתיים בגביע או מדליה – בדמוקרטיה, הניצחון מעניק לקבוצה אחת מנדט לנהל מדינה, לשנות חוקים ולהכתיב מציאות. המשמעות: הדמוקרטיה מתנהלת כמו תחרות, אך התוצאות שלה קובעות את גורל כל המשתתפים.

אני מניח שתסכימו כי, כפי שהראו מחקריהם של מילגרם [11] וזימברדו [12], בני אדם פועלים בהתאם למערכת התמריצים שבתוכה הם מצויים – בפוליטיקה, בעולם העסקי [13] ובכל תחום אחר, ומערכת התמריצים הקיימת בפוליטיקה הישראלית הרובנית מתגמלת דווקא את מי שמעמיק את הקיטוב והשסע, ולא את מי שמחפש הסכמות.

וזו בדיוק ההגדרה של **"תמריץ הפוך"** [14]. המבנה הפוליטי שלנו מעודד התנהגות שמרחיקה אותנו מהמטרה הרצויה. תחת מנגנון התגמול הקיים, הצלחה פוליטית נמדדת לא לפי יכולת לייצר חזון משותף – אלא לפי היכולת להפעיל קמפיין שלילי כדי להיבחר. הפחדה, פסילה, שיח של "רק לא X", פילוג ודמוניזציה – כל אלה הפכו לאסטרטגיות מנצחות.

לא משנה אם בסופו של דבר מוקמת ממשלת רוב, ממשלת מיעוט עם גוש חוסם או כל קונסטלציה פוליטית מתחכמת אחרת – העיקרון נשאר זהה: התגמול ניתן למי שמקצין. התוצאה היא שיח תקשורתי-ציבורי של קיטוב, פילוג ולעיתים אף הסתה. כל מה שהציבור עייף ממנו – מקבל עוד ועוד חיזוק.

והכשלים לא נעצרים לאחר הבחירות. במערכת הקיימת, כל חבר כנסת יחיד יכול להפיל ממשלה, לערוק בין סיעות בתמורה להטבות פוליטיות, ולגרור מדינה שלמה לבחירות נוספות. יתרה מכך, אדם שעומד בראש מפלגה שקיבלה שבעה מנדטים בלבד יכול להתמנות לראש ממשלה, בניגוד מוחלט לרצון הבוחר כפי שהביע הציבור בקלפי.

ומילא אם המשחק הפוליטי הזה היה מוביל ליציבות – בפועל, הכנסת האחרונה שהשלימה כהונה מלאה הייתה לפני כ-40 שנה, בכנסת ה-11 של ממשלת האחדות הלאומית, שהייתה בעצמה ממשלת שיתוף כוח. מאז קום המדינה ועד היום, רק 6 מתוך 24 כנסות סיימו קדנציה מלאה. כלומר, ב-75% מהזמן המערכת קורסת עקב **משברים קואליציוניים** [15]. המסקנה ברורה: לא מדובר באירועים נקודתיים, לא בזהות ראש הממשלה ולא במחנה הפוליטי שבשלטון, מדובר בבשל מערכתי שצפוי לחזור על עצמו.

אך אולי רגע לפני שאנו כאזרחים באים לדרוש ממנהיגינו שיתוף כוח, עלינו לבחון גם את עצמנו: **האם אנחנו מוכנים לוותר על חלק מהרגלי החשיבה הפוליטיים שסיגלנו במשך עשורים?** האם אנחנו מוכנים לוותר על תפיסת "המנצח לוקח הכול"? האם נהיה מוכנים לשלם מחיר שמרגיש אישי – להתפשר על חלק מהאידיאולוגיה שלנו, לשבת עם יריבים מובהקים, עם מגזרים אחרים, לאתגר נאמנויות שהפכו כמעט תורשתיות – למשפחה או ל"גוש" – ושהתגבשו במשך כמעט 80 שנה של מחנאות פוליטית?

ברור לי שזו אינה דרישה פשוטה – זהו תהליך של עיצוב מחדש של זהות פוליטית עמוקה, ולעיתים גם חוויה של אובדן. **זו הקרבה, אין בכך ספק. אך ייתכן שזו ההקרבה ההכרחית היחידה שיכולה להציל את הרעיון המשותף של מדינת ישראל.**

אך למרות זאת, אני מאמין שהציבור הישראלי מבין את הצורך בגישה פרגמטית. לא רק מבין – אלא גם מיישם במציאות. כולנו עדים לכך ביום-יום כיצד כלל הקבוצות השונות בישראל חיות ופועלות יחד, משתפות פעולה ומגלות ערבות הדדית.

החיים עצמם מאלצים אותנו לשתף פעולה, להבין זה את זה, ולחפש פתרונות. החברה האזרחית, בפרט מאז ה־7 באוקטובר, הוכיחה שאפשר לנהוג באחריות, באיפוק, ושיש בסיס רחב לשותפות – גם כשהאתגרים קשים. **ואם זה אפשרי במרחב האזרחי – אין סיבה שלא יהיה אפשרי גם במערכת הפוליטית.**

כפי שנראה התיקון שנדרש מאיתנו איננו שינוי – אלא חזרה מודעת למודל שכבר הוכיח את עצמו בעבר, הן בממשלות אחדות והן במודל שבאמצעותו הצלחנו להקים את המדינה. עלינו רק להיות מוכנים לוותר על עמדות נוקשות ועל אידיאולוגיות שלא מקדמות אותנו, ולהבין שבלי גמישות מחשבתית – לא נוכל לעמוד באתגרים שלפנינו.

עלינו לקחת איתנו את מיטב הלקחים שצברנו בעבר, ולהתאים אותם למציאות של המאה ה־21, משום שהעתיד כבר כאן: מציאות ביטחונית מורכבת, צורך בחוק גיוס מוסכם, עלייה באלימות ובפשעה, יוקר מחיה קשה, ושינויים דרמטיים שצפויים בשוק העבודה בעקבות הבינה המלאכותית – כל אלה מחייבים מדינה אדפטיבית, לא מדינה תקועה במאבקים פנימיים של אתמול. רק מדינה שמסוגלת להתאים את עצמה תוכל לצמוח, לשגשג ולפתור את הבעיות האמיתיות של כולנו, האזרחים.

איך?

אז איך בונים מערכת פוליטית שמתמרצת את מה שמרבית הציבור מבקש?

ממסקנות המחקר עולה כי **הדרך היעילה ביותר היא באמצעות תיקון שני מרכיבים בסיסיים: הראשון – תיקון אופן הרכבת ופירוק הממשלה, כך שתשקף באופן ישיר את רצון הבוחר ותחייב שיתוף כוח ושיתוף פועלה בין מחנות שונים; והשני – הטמעת מנגנון של דמוקרטיה ישירה, שיאפשרו לציבור להשמיע את קולו גם בין בחירות.**

כך, במקום לתת למפלגה הגדולה מנדט ולאפשר לה לנהל סבב חלוקת תיקים, משאבים והטבות לשותפות קואליציוניות – **הממשלה תורכב באופן אוטומטי על פי תוצאות הבחירות עצמן, ולפי עיקרון היסוד בדמוקרטיה שמקבל תמיכה ציבורית כבר היום בקרב הציבור הישראלי: רצון העם**. מספר מוסכם של המפלגות שקיבלו את מרבית הקולות ירכיבו את הקואליציה. בלי דילים, בלי קומבינות – פשוט כיבוד רצון הבוחר.

שיטת הרכבת הממשלה הזו שואבת השראה מעולמות המשא ומתן והגישור. בניגוד למבנה הנוכחי שבו רוב מתחלף כופה את תפיסת עולמו על האחרים, כאן נבחר הציבור חולקים בכוח ונקראים "לחקור את כלל האלמנטים המרכיבים את הקונפליקט, לזהות את הפערים, להבין את הרציונאל... והאילוצים המייצרים את הפערים, ולחפש את יחסי החליפין בין האלמנטים השונים כך שבסופו של התהליך, כל אחד מהצדדים יקבל את הדברים החשובים לו ויותר על אלו שפחות מהותיים עבורו". [16]

במקום רוב מתחלף שכופה את רצונו ותפיסת עולמו על השאר, השיטה מתגמלת על מציאת הסכמות רחבות: אף מנצח לא "זוכה בהכל", כולם זוכים במשהו. ולא מדובר בשיטה של פשרות רעות או ויתורים חד-צדדיים, אלא במנגנון שמייצר תמריץ אמיתי לגורמים בעלי תפיסות עולם שונות לנהל משא ומתן כן, מתוך מטרה להגיע ל-"פתרון האופטימאלי" [17] – פתרון של win-win, או בעברית: רווח לכולם.

גם כאשר מתעורר צורך בהכרעה – כפי שמחייבת המציאות הישראלית – הכללת מירב הקולות סביב שולחן קבלת ההחלטות, והתמקדות בפתרונות שמאזנים בין השקפות שונות, מאפשרות קבלת החלטות בהצבעה הוגנת, מבלי שהצד שאינו זוכה ירגיש מובס, מוכרע או מושפל.

כאמור, לסוג הזה של מערכת פוליטית קוראים **דמוקרטיה של קונצנזוס** (Consensus Democracy) – לא עוד עימות מתמשך, אלא מוכנות לשיתוף פעולה מתוך חתירה לקונצנזוס, גישור בין עולמות שונים, והגעה לפתרונות מוסכמים לסוגיות הבווערות. פתרונות שרק נבחר הציבור בעלי לגיטימציה אמיתית – מוסרית וציבורית – מסוגלים להוביל, ולבצע גם כשזה קשה.

וכפי שציינתי, זו אינה המצאה חדשה. מודל שלטון הסכמי (קונסנסואלי) שבו החברים נבחרו על פי יחסי גודל הסיעה היה נהוג גם בגופים שהובילו את התנועה הציונית להקמת המדינה. הוועד הפועל של ההנהלה הציונית [18], הוועד הלאומי של היישוב [19], ומועצת העם שהוקמה לקראת הקמת המדינה [20], הוקמו כולן על בסיס מודל של קונצנזוס, מתוך תפיסה ברורה של שיתוף כוח ואחדות לשם מטרה לאומית משותפת.

וראוי להדגיש כי קיימת גם הוכחת היתכנות עכשווית: ברשויות המקומיות החרדיות מתקיים בפועל מודל הסכמי. לאחר הבחירות, כל הרשימות הממסדיות משתלבות בקואליציה, גם כאשר מערכת הבחירות הייתה טעונה ועתירת מחלוקות. [21]

מה שהחרדים מבינים נראה שאנחנו בציבור הכללי שכחנו: לפני הקמת המדינה, על אף הפערים העמוקים בין הזרמים השונים, בחרנו במודל פוליטי שבמרכזו שיתוף פעולה. זה היה הבסיס לנס ההיסטורי – הקמת מדינה בתנאים כמעט בלתי אפשריים. כאשר שיתפנו פעולה, השלם היה גדול מסך חלקיו, והתוצאה הייתה שגשוג, בנייה ופריחה. אך לאחר שהמדינה הוקמה, בחרנו בשיטה פוליטית אחרת – כזו שמתמרצת מלחמה בלתי פוסקת על שליטה. ומלחמה, מעצם טבעה, מולידה הרס והכרעה. לכן, כעם חפץ חיים, עלינו רק להסתכל על מה שעבד וממשיך לעבוד – ולחזור אליו.

המודל המוצע: תיקון שיטת הרכבת הממשלה

לפי ההצעה, הרכבת הממשלה תעשה כך שכמות התיקים בממשלה תחולק לפי המפתח הקבוע הבא בהתאם לתוצאות הבחירות:

- שתי המפלגות הגדולות ביותר יקבלו 6 שרים כל אחת;
- המפלגה השלישית בגודלה תקבל 4 שרים;
- המפלגה הרביעית בגודלה תקבל 3 שרים;

הקביעה מי הן ארבע המפלגות המרכיבות את הקואליציה והממשלה תיעשה לפי סך הקולות ולא לפי חלוקת המנדטים, על מנת למנוע מצבי תיקו בין מפלגות בעלות מספר מנדטים זהה.

מספר המשרדים בממשלה – 19 משרדי ליבה + משרד ראש הממשלה – נקבע בהתאם להמלצות המחקר המקיף של המכון הישראלי לדמוקרטיה לעדכון הרכב המשרדים ותפקידי השרים [22], אשר זיהה את מבנה הליבה האפקטיבי ביותר לניהול רשות מבצעת יעילה וממוקדת. הפירוט המלא של מבנה ותפקידי משרדי הממשלה מופיע במסמך השאלות והתשובות.

עם מינויים, יחדלו כל שרי הממשלה מלכהן כחברי כנסת. כמו כן כלל השרים יהיו בעלי סמכויות שוות, והחלטות הממשלה ימשיכו להתקבל בהצבעה בישיבות הממשלה, בדיוק כפי שנהוג כיום.

ימוסד כי ראש הממשלה יהיה יו"ר המפלגה שקיבלה את מרבית הקולות, וימשיך לשמש כ"ראשון בין שווים": יעמוד בראש ישיבות הממשלה, ייצג את ישראל בזירה הבין-לאומית, וישמש מתווך בין השרים בעת מחלוקות. לצד תפקידו כשר, הוא יעמוד גם בראש משרד ראש הממשלה.

העקרון שעומד בבסיס ההצעה הוא: ממשלה יעילה וייצוגית, לצד מנגנון חלוקה המאפשר קיומו של ממשל הסכמי מתפקד וחלוקת כוח נכונה. ההיגיון שמאחורי ההצעה, למי שרוצה להעמיק, נמצא במסמך השאלות והתשובות.

כדי להבטיח חלוקה הוגנת של תיקי הממשלה, יונהג תהליך מדורג: המפלגה שזכתה במספר הקולות הגבוה ביותר תקבל את הזכות לבחור תיק ראשונה, אחריה תבחר המפלגה השנייה בגודלה, וכן הלאה. הסבב יימשך עד להשלמת חלוקת כלל התיקים, על פי הסדר, וכך תישמר הוגנות ושקיפות בין השותפות.

על מנת לאפשר רשות מבצעת עצמאית, אפקטיבית ונטולת תלות בלחצים קואליציוניים, הממשלה תוקם אוטומטית על פי מפתח ההרכב הקבוע ותכהן למשך ארבע שנים מלאות. היא לא תידרש לאמון הכנסת, ולא תוכל להיות מופלת בהצבעת אי-אמון [23] – כך תשמר יציבות שלטונית, תוך קידום שיתוף פעולה בין מפלגות שונות.

מהלך זה יאפשר הפרדה מלאה בין הרשויות ויחזק את עצמאות הכנסת: הכנסת תפעל כרשות מחוקקת עצמאית, בהתאם לייצוג היחסי שנקבע בבחירות. חברי הכנסת יהיו חופשיים ליזום חקיקה, להפעיל בקרה אפקטיבית, להתנגד להצעות ממשלתיות ולפעול לייצוג נאמן של האינטרס הציבורי.

תנאי הסף להצטרפות לממשלה יהיה שכל מפלגה וחבר כנסת המבקשים לקחת חלק בהרכב הממשלתי יחויבו על פי חוק לחתום על **חוזה עקרונות יסוד***, שיקבע את התחייבות המפלגה ושריה לשמירה על:

- אופייה של **מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית**;
- שלטון החוק והפרדת הרשויות;
- **שירות אזרחי או צבאי לכלל אזרחי המדינה, בהתאם לחוק חוק שירות בטחון [נוסח משולב], תשמ"ו-1986**;
- דחיית אלימות והסתה;
- כיבוד החלטות ממשלה משותפות בהתאם למנגנוני ההכרעה הקבועים;
- שיתוף פעולה בין-מגזרי ומתוך הכרה בלגיטימיות של כלל שותפי הממשלה;

למען הסר ספק – **חוזה עקרונות היסוד איננו חוקה או מקור התחיקה ואינו שבועת אמונים כללית לכנסת**. מדובר בכללי משחק ציוניים-ממלכתיים מחייבים, הכוללים מנגנוני פיקוח וסנקציה. החתימה עליו תהווה תנאי סף לשותפות בממשלה. כמאמר הפתגם – עם כוח גדול, באה אחריות גדולה. חבר כנסת או מפלגה – בין אם בהחלטה מפלגתית ובין אם בשל סירוב מרבית חבריה – אשר יבחרו שלא לחתום על חוזה העקרונות – יאבדו את זכאותם לכהן בממשלה, והמנדט יועבר אוטומטית לגורם הבא בתור.

חוזה העקרונות יאכף על ידי **ועדה ציבורית-ממלכתית בלתי תלויה****, שתפעל לפי נהלים סדורים, שקופים ושוויוניים. חתימה על החוזה תהווה התחייבות משפטית לכל דבר, ואי-עמידה בעקרונותיו תאפשר את פתיחתו של הליך הדחה מסודר.

* הצעה לטיוטת חוק לקביעת חוזה עקרונות היסוד מובאת בנספח.

** הרכב הועדה וסמכויותיה מפורטים בנספח.

ברור לי שהצעה זו עשויה לעורר חששות והתנגדויות, שכן היא דורשת שינוי עמוק בהרגלי החשיבה הפוליטית שסיגלנו כחברה במשך שמונה עשורים. לכן, בדומה למדינות נוספות בעלות ממשלים הסכמיים, יש להקים מנגנונים שיבטיחו איזון פנימי – מערכת יציבה של כללי משחק מוסכמים, שתעניק ביטחון לכל הצדדים בכך שהשיטה לא תשמש נגדם, תמנע ריכוז כוח בידי מחנה אחד ולא תפגע בטובת המדינה.

לשם כך יוקמו שני מנגנונים מאזנים שיבטיחו שיתוף פעולה והגנה על אינטרס הציבור הרחב:

(1) יוקם מנגנון של דמוקרטיה ישירה מסוג יוזמה אזרחית, אשר יאפשר לציבור לערער על חוקים ותקנות באמצעות משאל עם. שנה מיום החקיקה או הביטול של חוק או תקנה על ידי הכנסת או הממשלה, יפתח חלון זמן של 100 ימים, שבמהלכו תוכל כל קבוצת אזרחים לאסוף 100,000 חתימות ולדרוש קיום הצבעה ציבורית. עקרון השנה נועד לאפשר לממשלה להוכיח לציבור שהחקיקה נחוצה ומתפקדת.

אם הושגו החתימות – ייערך משאל עם שבו הרוב ייקבע אם החוק יאושר או יבוטל. הממשלה תוכל להציע נוסח חלופי – כך שההצבעה תיערך בין שתי גרסאות החוק, ולא רק בעד ונגד.

החריגים היחידים למנגנון הדמוקרטיה הישירה הם חוקי היסוד וההחלטות על יציאה לפעולה צבאית. חוקי יסוד בשל מעמדם החוקתי והעובדה שהם מתקבלים מתוקף סמכותה המכוננת של הכנסת, וההחלטות על יציאה למבצע צבאי בשל הרגישות הביטחונית והצורך בהכרעה מהירה ואחראית. במקרה של יציאה לפעולה צבאית לא יתקיים משאל עם אלא לאחר תקופה קצובה שתעוגן בחוק. עד אז, הסמכות הבלעדית תישאר בידי הממשלה.

(2) תוגדר רשימה סגורה של החלטות מהותיות, שלא ניתן יהיה לאשר ללא קונצנזוס – שהגדרתו: רוב מיוחס של שני שלישים מחברי הממשלה (לפחות 13 מתוך 19 שבתוכם לפחות נציג אחד מכל ארבע המפלגות החברות בממשלה. הרשימה תכלול, בין היתר, החלטות כגון:

- אישור תקציב המדינה
- חקיקה חוקתית או חוקי יסוד
- מינוי בכירים ברשויות השלטון והמשפט (נשיא בית המשפט העליון, היועץ המשפטי לממשלה, מפכ"ל המשטרה, רמטכ"ל וכדומה)
- רפורמות מבניות במערכת המשפט, החינוך או הדת והמדינה

עיקרון זה מבטיח איזון בין הכוחות בממשלה אך אינו פוטר מאחריות ציבורית – הוא מחייב תום לב, התנהלות ממלכתית, ועמידה בחוזה עקרונות היסוד.

שימוש לרעה בזכות ההכרעה - חסימות תכופות של החלטות מהותיות ללא הצדקה עניינית וברורה ושיתוק תהליך קבלת ההחלטות - עשוי להיחשב להפרה של חוזה עקרונות היסוד ולהוביל לבחינה של כשירות השר או המפלגה לכהן בממשלה.

גם במקרה זה, תוגדר החרגה אחת, הנוגעת להחלטות ביטחוניות דחופות - לרבות יציאה לפעולה צבאית, תגובה לאירוע חריג או הכרזה על מצב חירום. במקרים אלה, כדי למנוע שיתוק, לא תידרש תמיכת כל ארבע המפלגות. במקום זאת, ההחלטה תתקבל רק ברוב מיוחס של שני שלישים מחברי הממשלה (לפחות 13 מתוך 19). עם זאת, בתוך שבעה ימים תובא ההחלטה לעיון מחודש של הממשלה בהרכב מלא.

בכל שאר ההחלטות - שהן הרוב המכריע מהעבודה הממשלתית היומיומית - תידרש הכרעה ברוב רגיל של 10 מבין 19 חברי הממשלה, כדי להבטיח תפקוד שוטף וניהול רציף.

צעדים להמשך ולוח זמנים ליישום התוכנית

כפי שאני רואה זאת, כדי שהחזון הזה יהפוך למציאות ולא יישאר על הנייר, דרושה פעולה בשלושה שלבים:

בשלב הראשון, המטרה היא לבנות לגיטימציה ציבורית רחבה באמצעות הקמת תנועה שתביא להעלאת השיח במרחב הדיגיטלי והתקשורתי, יצירת קמפיין ציבורי ופורומים משותפים, גיוס שותפויות עם אנשי מפתח - פוליטיקאים, משפטנים בכירים, רבנים מתונים, ראשי רשויות - וקריאה להקמת שדולה בכנסת שתוביל את התהליך הפוליטי.

אציין כי מחקרים הראו שכאשר 3.5% מהאוכלוסייה משתתפים באופן פעיל בפעילות פוליטית ניתן לייצר תיקון אמיתי במערכת הפוליטית. [24] בישראל, מדובר בכ-350,000 אזרחים. אך חשוב להדגיש: לא הכמות לבדה משנה, אלא גם המגוון - ההשפעה מגיעה כשאותם 3.5% כוללים קולות מכל גווני החברה הישראלית.

בשנים האחרונות ראינו מאות אלפי ישראלים יוצאים לרחובות - יש שיגדוגם במספרים העונים על היעד, אך כל מחאה הייתה מזוהה עם מחנה אחר של המפה הפוליטית: לא תנועה אזרחית משותפת, אלא שורת מחאות מקוטבות.

עלינו לייצר שותפות חוצת מגזרים סביב תוכנית אחת מוסכמת, על מנת להוות אלטרנטיבה אמיתית למצב הקיים. אין ספק שההקשר הפוליטי בישראל, עם השסעים הקיימים, הופך את האתגר של "3.5% מכל גווני החברה" למורכב מאוד, אך אני מאמין שהוא אפשרי.

בשלב השני תגיע העבודה הפרלמנטרית. ניסוח הצעת חוק מדויקת בשפה משפטית על ידי מומחים, ליווי מקצועי של מהלך החקיקה, והמשך הפעלת לחץ ציבורי באמצעות השדולה שהוקמה – עד שההצעה תעלה להצבעה בכנסת ותעבור.

בשלב השלישי יבוצע תיקון לחוק יסוד הממשלה באופן שיקבע את כללי המשחק החדשים, וייקבע מועד לבחירות שיתקיימו לפי השיטה החדשה.

כמה מילים לסיום

לתקן את המערכת הפוליטית זה מאבק של דוד מול גוליית. אני יוצא לדרך הזו ביודעין שהיא תהיה רצופה בהתנגדויות, בחשדנות, ואולי אף בזלזול. ובכל זאת – אני בטוח: הגיע הזמן.

אסתכן בלהתנבא שמה שהיה, לא יהיה. מדינת ישראל כבר לא תחזור למה שהייתה לפני נובמבר 2022. השתלשלות האירועים בשנים האחרונות, ובעיקר מחדל ה־7 באוקטובר והחקיקה שממשיכה לפצל את הציבור – בין מי שרואים בה הפיכה משטרית למי שרואים בה רפורמה משפטית – יצרו קו שבר ברור. הם מוכיחים כי השיטה הקיימת אינה רק כושלת בתפקודה, אלא קורסת לנגד עינינו.

כמו כן רבים בציבור בישראל חשים שהשיח הפוליטי התרוקן מתוכן ממשי. כפי שניסחו זאת בדיוק רב ד"ר אילון שוורץ ואברהם אסבן: "השיח הציבורי בישראל הופך אותה ל'מדינת כל מיעוטה', למקום שבו כולם מרגישים נרדפים ועסוקים במדידת הציונות, היהדות והנאורות של הקבוצות האחרות." לדבריהם, "תהליכים אלה פוגעים ביכולת שלנו לחיות יחד..." [25]

אך למרות הפערים והשסעים, חיי היום יום מוכיחים לנו שרוב רובם של הישראלים שואפים לחיות יחד – במדינה יהודית ודמוקרטית, בטוחה, יציבה ומשגשגת.

וכדי להגיע ליעד המשותף הזה, עלינו לתקן את כללי המשחק. אם נדע להתאים את המערכת הפוליטית לצרכים של החברה הישראלית – באמצעות שיתוף כוח נכון, שיחייב שיתוף פעולה וחתירה מתמדת למציאת קונצנזוס, ובאמצעות כלי דמוקרטיה ישירה – נוכל לבנות מציאות טובה יותר. אך אם נמשיך להתעלם מהשבר, המערכת תעמיק את הקרע, והעתיד שיתגלה לפנינו עלול להיות מסוכן ולא יציב.

זה הרגע להחליט. להמשיך במסלול שמוביל לשבר הולך ומחריף – או לעצור, ולהתחיל לבנות עתיד אחר. ההצעה הזו היא התחלה, ובתקווה בסיס למשהו גדול יותר. הבחירה בידינו.

סיכום המודל המוצע

- הממשלה תורכב מ־19 משרדי ליבה + משרד ראש הממשלה, לפי חלוקה קבועה מראש באופן אוטומטי ובהתאם למספר הקולות שכל מפלגה קיבלה בקלפי:
 - המפלגה הראשונה בגודלה – 6 שרים
 - המפלגה השנייה בגודלה – 6 שרים
 - המפלגה השלישית בגודלה – 4 שרים
 - המפלגה הרביעית בגודלה – 3 שרים
- חלוקת התיקים תיעשה בסבב בחירה שקוף והוגן: המפלגה הגדולה בוחרת תיק ראשונה, לאחריה המפלגה השני בגודלה וכן הלאה.
- ראש הממשלה יהיה יו"ר המפלגה הגדולה ביותר.
- הממשלה מוקמת אוטומטית אחרי הבחירות, ל־4 שנים מלאות ללא צורך באמון הכנסת, וללא אפשרות להפיל את הממשלה באי־אמון.
- הכנסת נשארת עצמאית: מחוקקת, מבקרת ומייצגת את הציבור לפי הייצוג היחסי שנקבע בבחירות.

תנאי סף לכניסה לממשלה יהיה חתימה חוזה עקרונות יסוד שיכלול התחייבות לשמירה על:

- ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית
- שלטון החוק והפרדת רשויות
- שירות צבאי/אזרחי לכלל האזרחים
- דחיית אלימות והסתה
- כיבוד החלטות משותפות ושיתוף פעולה בין מגזרים
- החוזה יאכף על ידי ועדה ציבורית בלתי תלויה והפרתו תאפשר הליך הדחה מהממשלה.

מנגנונים מאזנים:

- **מנגנון דמוקרטיה ישירה של יוזמה אזרחית:**
 - בתוך שנה מהעברת חוק ניתן לאסוף 100,000 חתימות לדרישת משאל עם.
 - ההצבעה תקבע אם החוק נשאר או מבוטל.
 - חריגים: חוקי יסוד והחלטות ביטחוניות דחופות.
- **מנגנון קונצנזוס לקבלת החלטות:**
 - סוגיות מהותיות כגון תקציב, חקיקה חוקתית, מינוי בכירים ורפורמות גדולות ידרשו רוב מיוחד – 13 מתוך 19 שרים – וקונצנזוס שיתבטא בלפחות נציג 1 מכל 4 המפלגות.
 - החלטות ביטחוניות דחופות ידרשו רוב מיוחד בלבד.
 - כל ההחלטות האחרות – ברוב רגיל

- [1] מרכז לחיות יחד, and מכון ERI. מדד לחיות יחד 2020. 29 Dec. 2020. <https://files.webversion.net/j3L19mbu--2020-בנס-מקום-לכולם-pdf.2412>
- [2] דוגמה נוספת לכך היא בסקר אתר "המדד" עבור הספר "היום השמיני" של ד"ר מיכה גודמן. הציון הממוצע עבור ההיגד "בסולם של 1 עד 10, עד כמה חשוב לך שבחברה הישראלית תהיה אחדות?" היה 8.4. כמו כן סך כל התשובות הראה איזון בין הרצון למדיניות התואמת לעמדותיי אל מול הרצון באחדות בחברה. וראו "סקר היום השמיני". המדד, <http://themadad.com/goodman>.
- [3] Busheri, Devora. "ליברליזם יהודי ישראלי." מכון הרטמן-מרכז פלורליסטי למחקר, להגות, ולחינוך יהודי, 14 Feb. 2023, heb.hartman.org.il/jewish-israeli-liberalism-sagiv.
- [4] שגיא ברמק. "שמרנות נוסח ישראל - השילוח." השילוח, 30 June 2019, <http://hashiloach.org.il/שמרנות-נוסח-ישראל/>.
- [5] "על מה אנחנו מדברים כשאנחנו מדברים על שמרנות ישראלית? לזכרו של ד"ר חיים בצמן." העין השביעית, 9 Apr. 2024, www.the7eye.org.il/514010.
- [6] Tavits, M. (2007). Clarity of Responsibility and Corruption. American Journal of Political Science, 51(1), 218-229. <https://www.jstor.org/stable/4122915>
- [7] בספרו "Patterns of Democracy" (1989) מציין ארנד ליפהרט, חוקר מדע המדינה ההולנדי, כי "במיוחד בחברות רב-תרבותיות - חברות המחולקות באופן חד לאורך קווים דתיים, אידיאולוגיים, לשוניים, תרבותיים, אתניים או גזעיים לתת-חברות נפרדות כמעט לחלוטין, עם מפלגות פוליטיות, קבוצות אינטרסים ואמצעי תקשורת משלהן - הגמישות הדרושה לדמוקרטיה רובנית צפויה להיות חסרה." וכן ש"בחברות המשוסעות ביותר, כמו צפון אירלנד, שלטון הרוב משמעו דיקטטורה של הרוב וסכסוך אזרחי במקום דמוקרטיה. מה שחברות כאלה צריכות הוא משטר דמוקרטי שמבוסס על קונצנזוס ולא על עימות, שמכיל ולא מדיר, וששואף לרוב רחב ולא מסתפק ברוב דחוק: דמוקרטיה של קונצנזוס."
- Lijphart, Arend. "Patterns of Democracy: Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries". 2nd ed., Yale University Press, 2012, pp. 35-36.
- [8] VOLKER BORNSCHIER, Legitimacy and comparative economic success at the core of the world system: an exploratory study, European Sociological Review, Volume 5, Issue 3, December 1989, 215-230, <https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.esr.a036523>.
- [9] טענות שלפיהן מקור המשבר הפוליטי בישראל נעוץ במערכת החינוך או בשיטת הבחירות מושמעות עוד מימי בן-גוריון. פרופ' אבנר בן-זקן וד"ר שגיא אלבז הרחיבו בנושא בספרם "ישראל חדשה: השבר והתיקון - משיטה יחסית לבחירות אזוריות" (הוצאת מכון למחשבה ישראלית, ספטמבר 2024), שבו הם מבקרים את השיטה היחסית ומציעים לעבור לשיטת בחירות אזורית-רובית כפתרון למשבר. עם זאת, ממצאי המחקר שערכתי מצביעים על כך שגם במדינות שבהן נהוגה שיטת בחירות אזורית-רובית, ושאין בהן זרמים חינוכיים מגזריים - דוגמת בריטניה, צרפת, גרמניה וארה"ב - מתקיים קיטוב חברתי חריף, לצד התחזקות של קיצוניות פוליטית, פופוליזם ודמגוגיה. מכאן ניתן להסיק כי שיטת הבחירות או מבנה מערכת החינוך אינם הגורמים המכריעים למידת השסע החברתי. הפער בין מדינות משוסעות לאלה היציבות נובע מגורמים אחרים. וראו: אלבז שגיא, ובן-זקן אבנר. "ישראל חדשה השבר והתיקון: משיטה יחסית לבחירות אזוריות". הוצאת מכון למחשבה ישראלית.
- [10] סער, גדעון. חוג בית, תל אביב, 2022. סער סיפר כיצד לימד אותו אריאל שרון לנהל משא ומתן קואליציוני, תוך שהוא מתאר זאת כ"מריחה בדבש" של השותפות הקואליציוניות.
- [11] Eldridge, Stephen. "Milgram Experiment." Encyclopaedia Britannica, fact-checked by The Editors of Encyclopaedia Britannica, 17 July 2025, www.britannica.com/science/Milgram-experiment.

[12] "Stanford Prison Experiment." Encyclopaedia Britannica, last updated 8.8 years ago, www.britannica.com/event/Stanford-Prison-Experiment.

[13] צ'ארלי מאנגר ז"ל, יד ימינו של וורן באפט, סיפר על חברת FedEx שלפני שנים חוותה עיכובים חוזרים ונשנים בשרשרת הלוגיסטיקה משום שהעובדים לא הצליחו להעביר את מטען המטוס למשאית במהירות מספקת. "הם ניסו הכול - שכנוע מוסרי, איומים, מה שלא תרצו," ולבסוף הם החלו לשלם לעובדים לפי משמרת, במקום לפי שעה, ואמרו להם שהם יכולים ללכת הביתה כשהמטוס נפרק. "הבעיות שלהם נפתרו בן לילה," סיפר מאנגר. וראו:

"Rest of America Can Learn from FedEx's Productivity Gains." Yahoo Finance, 27 Sept. 2017, finance.yahoo.com/news/rest-america-can-learn-fedexs-productivity-gains-180539063.html.

[14] Flynn, Sean Masaki. "Perverse Incentives." Forbes, 19 Feb. 2009, <https://www.forbes.com/2009/02/19/incentives-compensation-bonuses-leadership-perverted-incentives.html>

[15] גליקמן, יהודה. "מתי ממשלה בישראל השלימה את ימיה וכמה פעמים זה קרה? | סקירה מרתקת." כיכר השבת, 20 ביוני 2024, אתר כיכר השבת <https://www.kikar.co.il/political-news/sfcihj>.

[16] צרויה יעל. מה פשר המונח השגור Win-Win וכיצד נגיע אליו? www.johnbryce.co.il. Retrieved June 8, 2023, from <https://www.johnbryce.co.il/lobby-magazine/articles/what-is-win-win> [17] שם

[18] הוועד הפועל נבחר מבין צירי הקונגרס הציוני שבתורם נבחרו על פי מפתח של מפלגות, תנועות וארגונים שונים. קציעה אביאלי-טביביאן. (2003). הוועד הפועל הציוני. Lib.cet.ac.il. <https://web.archive.org/web/20210919013605/https://lib.cet.ac.il/Pages/item.asp?item=10482>

[19] "הוועד הלאומי - הבנק אוצר התיישבות היהודים." הבנק, 8 Feb. 2021, thebank.org.il/jewish-national-council.

[20] סלע, דייויד. "70 שנים אחרי: אסון בן-יהודה - 58 הרוגים בפיצוץ משאיות תופת בירושלים." ישראל היום, 22 Feb. 2018, www.israelhayom.co.il/article/537865.

[21] פינקלשטיין, ד"ר אריאל. "המבנה הפוליטי של הרשויות המקומיות החרדיות והשפעתו על התנהלותן." המכון הישראלי לדמוקרטיה, 26 בינואר 2024, idi.org.il/articles/52609.

[22] המכון הישראלי לדמוקרטיה. מבנה חדש לממשלה: הצעה לעדכון הרב משרדי הממשלה ותפקידי השרים. ספטמבר 2024. זמין בקישור: <https://www.idi.org.il/media/27178/a-new-structure-for-the-government-a-proposal-to-revise-the-composition-of-the-government-ministries-and-the-functions-of-the-ministers.pdf>

[23] מבוסס על התקדים הקיים בשיטה השוויצרית וראו "Particularities of Parliament." CH Info, 2024, <http://www.ch-info.swiss/en/edition-2022/das-parlament/besonderheiten-des-parlaments>

[24] Robson, David. "The '3.5% Rule': How a Small Minority Can Change the World." Bbc.com, BBC Future, 13 May 2019, www.bbc.com/future/article/20190513-it-only-takes-35-of-people-to-change-the-world.

[25] אברהם אסבן. "מכירים את השבטים, בונים את היער - השילוח." June 2017, 20 <http://hashiloach.org.il> מכירים את השבטים-בונים את-היער/

נספח א': עקרונות חוק הועדה הציבורית לאכיפת עקרונות היסוד

הגדרות

1. בחוק זה –

”החוזה” – חוזה עקרונות היסוד שנחתם על ידי כל מפלגה וכל שר כתנאי לכהונתם בממשלה;
”הועדה” – הועדה הציבורית לאכיפת עקרונות היסוד שהוקמה לפי חוק זה.

הקמת הועדה

2. מוקמת בזה ועדה ציבורית עצמאית שתיקרא ”הועדה הציבורית לאכיפת עקרונות היסוד”.
3. הועדה תפעל כגוף ציבורי סטטוטורי, לפי הוראות חוק זה.

הרכב הועדה

4. הועדה תמנה שבעה חברים.

5. בין חברי הועדה יכהנו:

- (א) נציג בעל תואר פרופסור במדעי המדינה או תחום קרוב, כפי שייקבע על ידי ועדת האיתור;
(ב) שופט בדימוס;
(ג) נציג בעל ניסיון ניהולי בכיר בארגון חבר אזורית, בעל היקף פעילות ארצי;
(ד) נציג מתחום החינוך, הספורט או התרבות, לפי המלצת ועדת החינוך של הכנסת;
(ה) נציג בעל ניסיון בתפקיד ניהולי בכיר במגזר העסקי;
(ו) נציג בעל ניסיון בתפקיד ניהולי בכיר במערכת הביטחון, לרבות המשטרה ומערך הכבאות;
(ז) נציג נוסף שייבחר לפי שיקול דעת ועדת האיתור.

מינוי

6. חברי הועדה יומלצו על ידי ועדת איתור מקצועית בלתי תלויה, שתורכב ויפעלו על פי תקנות.
7. מינוי חברי הועדה טעון אישור הכנסת ברוב של 75 חברי כנסת.

ייצוג הולם

8. בקרב חברי הועדה יינתן ביטוי הולם, בנסיבות הענין, לייצוגם של בני שני המינים, של אנשים עם מוגבלות, של בני האוכלוסייה הערבית, לרבות הדרוזית והצ'רקסית, של מי שהוא או שאחד מהוריו נולדו באתיופיה, של בני האוכלוסייה החרדית ושל עולים חדשים.

משך הכהונה

9. חבר ועדה יכהן תקופת כהונה אחת בלבד של שבע שנים.

תנאי כשירות

10. לא ימונה כחבר ועדה מי שמתקיים לגביו אחד מאלה:

- (א) כיהן כחבר כנסת, שר, סגן שר או ראש רשות מקומית בעשר השנים שקדמו למינוי;
(ב) התמודד כאמור בבחירות בעשר השנים שקדמו למינוי;
(ג) מתקיימת בינו לבין נבחר ציבור זיקה אישית, עסקית או מפלגתית;
(ד) לא הגיש הצהרת ניגוד עניינים מלאה בהתאם לתקנות.

סמכויות הועדה

11. הועדה מוסמכת:

- (א) לבדוק האם מפלגה או שר פועלים בניגוד לעקרונות החוזה;
- (ב) להורות על שלילת השתתפות בקואליציה או על הדחת שר מכהן, במקרה של הפרה מהותית של החוזה.

הגשת תלונה

12. כל חבר כנסת או שר הרואה במעשה של רשימה או שר מעשה הנוגד לעקרונות היסוד כפי שמופיעים בחוזה רשאי להגיש תלונה לוועדה; לעניין זה, "מעשה" – לרבות מחדל.

דרך הגשת תלונה

13. תלונה תוגש לוועדה בכתב.

בירור תלונות

14. משהוגשה תלונה, תאשר הועדה את קבלתה ותפתח בבירור העניין בתוך 30 ימים ממועד קבלת התלונה.

דרכי הבירור וההחלטה

15. הועדה רשאית לברר את התלונה בכל דרך שתמצא לנכון והיא אינה כפופה לסדרי דין או לדיני הראיות.

16. הועדה רשאית לקבל כל ראיה שהיא בכל דרך הנראית לה מועילה ולקבוע סדרי חקירתם של עדים; והכל כשאינן בחוק זה או בתקנות לפיו הוראה אחרת לענין זה.

17. החלטות הועדה יתקבלו ברוב של 6 מתוך 7 חברים.

פרסום

18. החלטות הועדה יפורסמו בצירוף נימוקים, לרבות דעת מיעוט, ככל שתהיה.

ערעור

19. (א) ניתן לערער על החלטות הועדה בפני ערכאה שיפוטית ייעודית שתקבע בחוק.

(ב) פסק הדין יינתן בתוך 30 ימים ממועד הגשת הערעור ויהיה סופי.

דיווח שנתי

20. (א) הועדה תגיש דוח שנתי למבקר המדינה.

(ב) הדוח יפורסם לציבור.

ביצוע ותקנות

21. שר המשפטים ממונה על ביצוע חוק זה, והוא רשאי להתקין תקנות לביצועו.

נספח ב': הצעה לחוזה עקרונות היסוד

(א) שר לא יתמנה לכהונה בממשלה אלא אם חתם על חוזה עקרונות היסוד, כהגדרתו בסעיף זה.

(ב) 'חוזה עקרונות היסוד' – מסמך שנוסחו נקבע בנספח ראשון לחוק זה, והוא קובע את התחייבות המפלגה ושריה לשמירה על:

(1) אופייה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית;

(2) שלטון החוק והפרדת הרשויות;

(3) שירות אזרחי או צבאי לכלל אזרחי המדינה, בהתאם לחוק חוק שירות בטחון [נוסח משולב], תשמ"ו-1986;

(4) דחיית אלימות והסתה;

(5) כיבוד החלטות ממשלה משותפות בהתאם למנגנוני ההכרעה הקבועים;

(6) שיתוף פעולה בין-מגזרי ומתוך הכרה בלגיטימיות של כלל שותפי הממשלה.

(ג) מפלגה או חבר כנסת שלא חתמו על חוזה עקרונות היסוד – יחשבו כמי שוויתרו על מקומם בממשלה, והזכות תעבור למפלגה או לחבר הכנסת הבאים בתור לפי סדר הקולות בבחירות.

(ד) יוקם גוף פיקוח ציבורי בלתי תלוי, אשר יורכב ממומחים בעלי רקע בתחומי המשפט, הממשל והחברה, שתפקידו לפקח על עמידת שותפות הממשלה בחוזה העקרונות.

(ה) הגוף המפקח יהיה רשאי, לפי הליך שייקבע בחוק, להמליץ על הדחת שר או מפלגה מהקבינט במקרה של הפרה מהותית של חוזה עקרונות היסוד. החלטה כאמור תהיה נתונה לערעור בפני ערכאה שיפוטית מיוחדת שתקבע בחוק.

(ו) תוקפן של הוראות סעיף זה גובר על כל הסדר אחר בחוק זה, למעט הוראות הסעיפים הנוגעות למינוי ראש הממשלה.

הוספת נספח ראשון: "נספח ראשון: חוזה עקרונות היסוד. אנו, נציגי המפלגות המרכיבות את ממשלת ישראל בהתאם לתוצאות הבחירות, מצהירים בזאת על מחויבותנו המשותפת לעקרונות הבאים:

1. מדינת ישראל היא מדינה יהודית ודמוקרטית, ונפעל לשימור אופיה, משטרה ומוסדותיה;

2. שלטון החוק, עצמאות מערכת המשפט, ושוויון בפני החוק מהווים יסודות בלתי נפרדים מסדרי השלטון;

3. כל אזרח מחויב בתרומה לחברה ולמדינה – בין אם בשירות צבאי ובין אם אזרחי-לאומי, לפי חוק שירות בטחון [נוסח משולב], תשמ"ו-1986;

4. אנו דוחים כל צורת אלימות או הסתה כדרך לפתרון מחלוקות פוליטיות;

5. קבלת החלטות תיעשה מתוך שיתוף, שקיפות וכיבוד מנגנוני ההכרעה שנקבעו;

6. כל מפלגה שותפה רואה בשאר השותפות שותפות לגיטימיות לשלטון, ופועלת לשיתוף פעולה בין מגזרי, מתוך מחויבות לאינטרס הלאומי הכולל;

7. כל מפלגה או שר שיפרו מהותית את האמור – צפויים להליך פיקוח וביור ציבורי כאמור בחוק.

חתימות: שם המפלגה _____ שם נציג/ת המפלגה _____ חתימה _____ תאריך _____
(וכן הלאה)